

MAPHILINDO: MALEZYA, FİLİPİNLER VE ENDONEZYA ARASINDA PAN-MALAYİZM TEMELLİ GÜNEYDOĞU ASYA TEŞKİLATI VE GÜNEYDOĞU ASYA BÖLGESELÇİLİĞİNE ETKİSİ*

Maphilindo: A Southeast Asian Organization based on Pan-Malayism, Between Malaysia, Philippines and Indonesia, and Its Impacts on Southeast Asian Regionalism.

Süleyman TEMİZ**

Özet

1960'lı yılların ilk yarısına gelindiğinde Endonezya ile Malezya arasında ve Malezya ile Filipinler arasında derin çatışmalar ortaya çıkmıştı. Daha önceleri Güneydoğu Asya'da teşekkül etmiş olan SEATO ve 1961'de Malaya, Filipinler ve Tayland girişimleriyle oluşturulan Güneydoğu Asya Birliği (ASA) gibi bölgesel kuruluşlar başarılı bir grafik çizememekteydi. Malaya Başbakanı Tunku Abdurrahman tarafından kâğıt üzerinde formüle edilerek İngiltere'nin desteğini alan bir Malezya Federasyonu fikri, Filipinler ve özellikle Endonezya tarafından son derece tehlikeli olarak karşılanmış ve yeni kurulacak federasyon bir batı kuklası olarak lanse edilmmişti. Güneydoğu Asya'da bölgesel birlik fikrinin Malay ırkı esas alınarak teşekkül etmiş şekli olan Maphilindo'da, tarafların tamamının birbirinden farklı beklentileri bulunmaktaydı. Endonezya, Malezya'nın kuruluşunu engellemek isterken, Filipinler ise bölgesel politikalarda daha aktif rol alma amacıyla birliğe destek vermişti. Malaya ise, kurulma aşamasında olan yeni federasyona karşı Endonezya'nın açık muhalefetini en aza indirme fikriyle birliğe katıldı. Bu çalışmada Güneydoğu Asya'da bölgeselcilik fikrinin gelişimi açısından son derece önemli olan Maphilindo birliğinin kuruluş ve yıkılma süreci ele alınarak, kendisinden sonra ortaya çıkacak olan teşkilatlar açısından etkileri değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Güneydoğu Asya, Maphilindo, Malezya, Filipinler, Endonezya.

Abstract

In the first half of the 1960s, there were deep conflicts between Malaysia and Indonesia and between Malaysia and the Philippines. SEATO, which had previously been formed in Southeast Asia, and regional organizations such as the Association of Southeast Asia (ASA), which was formed in 1961 in southeast Asia, between Philippines, Malaya and Thailand, could not draw a successful graph. The idea of a new Malaysian federation with the support of Britain, formulated on the paper by Prime Minister Tunku Abdurrahman, was not welcomed by the Philippines and especially Indonesia and according to them, this new federation was evaluated as a western puppet. In Maphilindo, the idea of

* DOI: 10.34189/asyam.3.2.004

** Dr. Öğr. Üyesi, Iğdır Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, suleyman.temiz@igdir.edu.tr

regional unity in Southeast Asia based on the Malay race, all parties had different expectations. Indonesia wanted to prevent the establishment of Malaysia, while the Philippines supported the union for a more active role in regional policies. Malaya joined the union with the idea of minimizing the open opposition of Indonesia against the new federation which was in the process of establishment. In this study, the establishment and decline process of Maphilindo union, which was very important for Southeast Asian regionalism, will be discussed and effects of the Maphilindo to other future's organizations which will emerge after it will be evaluated.

Keywords: Southeast Asia, Maphilindo, Malaysia, Philippines, Indonesia.

Giriş

1963 yılında ortaya çıkmış olan Maphilindo, Malaya, Endonezya ve Filipinler arasında, Malay milliyetçiliğine siyasi bir ifade vermek için tasarlanan serbest bir organizasyondur (Darby 1973, 31). 1950'lerde ve 1960'larda, Güneydoğu Asya ülkeleri arasında çeşitli ikili anlaşmazlıklar ortaya çıktı ve daha önce bölgesel çok taraflı bir çerçeve oluşturma girişimleri de bu anlaşmazlıklar nedeniyle başarısız oldu. Bunlardan bir tanesi SEATO¹, diğeri ise 1961'de kurulan Güneydoğu Asya Birliği (ASA)² idi ve bu teşkilat, Filipinler'in sonraları Malezya federasyonuna katılan Sabah'a karşı olan hak iddiaları nedeniyle işlevsiz hale geldi. Güneydoğu Asya ülkeleri için, SEATO ve ASA'nın başarısızlığı olumsuz deneyimlerdi. Ancak yine bu deneyimler, birbirlerinin iç işlerine müdahale etmeme ilkesi çerçevesinde ilişkilerin yürütülmesine ve birbirlerine karşı güç kullanmama gibi sosyo-politik uyumluluk gerektiren ilişkilerin öneminin daha belirgin hale gelmesine yol açtı (Katsumata 2003, 114-115).

Büyük umutlarla kurulan ASA'nın işlevsizleşmesi daha büyük bir sorunun belirtisi idi. 1960'larda Güneydoğu Asya ülkeleri arasındaki ikili ilişkiler son derece gergindi. (Ganesan 1995, 212) Bununla birlikte Asya ülkeleri için bir diğer sorun da ulusal bağımsızlıklarını sürdürebilme konusunda ABD'ye nasıl güvenebilecekleri meselesi idi. Filipinler'in dış politikasında, bir Amerikan kuklası olduğu izlenimini tersine çevirmek gibi bir iddiası da vardı. Bu, Maphilindo fikrinin ortaya çıkmasındaki önemli faktörlerden birisidir (S. Rose 1967, 287). Maphilindo, üç ülke isminin ilk hecelerinden- Malaya'dan Ma, Filipinler'den Phil ve Endonezya'dan Indo hecelerinin bir araya getirilmesi ile - oluşmuştu. İstişare anlamına gelen *Mushwara* kelimesi Maphilindo'ya eklendi ve karşılıklı istişarelerde bulunmak üzere üç ülkenin küçük bir sekreteryasının olması öngörüldü. Maphilindo esasında Filipinler devlet başkanı Macapagal'ın bir projesi olarak ortaya atılmıştır (Khalid 1965, 152). Bölge ülkelerini birbirlerine daha da yakınlaştıracak bir formül olarak düşünüldüğü söylenebilir.

¹ Güneydoğu Asya Antlaşması Teşkilatı. Southeast Asia Treaty Organization.

² Association of Southeast Asia (ASA).

1. Maphilindo Üyesi Ülkelerin Siyasi Gelişimi

1.1. Endonezya

Güneydoğu Asya ile Avustralya arasında yer alan çok sayıdaki ada üzerinde bulunan Endonezya, batıdan doğuya doğru uzunluğu 5000 kilometreden fazla bir alana dağılmış bulunan bu büyüklü küçüklü adalardan oluşmaktadır (Timor 2002). Endonezya adaları, XVI. yüzyılın başlarından itibaren Avrupalı sömürgecilerin nüfuz ve kontrolü altına girmeye başlamıştır. 1511 yılında yarımadanın güneyinde yer alan Malaka şehrini ve çevresini işgal eden Portekizli sömürgeciler, bölgenin baharat ticaretini ele geçirerek yüzyılı aşkın bir süre bölgede faaliyet göstermiştir. Ekonomik ve askeri açılardan Portekizli sömürgecilerden daha da iyi bir durumda olan Hollandalı sömürgeci denizci ve tüccarlar, XVI. yüzyılın sonlarından itibaren bölgeye gelmeye başladılar (Ricklefs 2001). İlk yıllarda kendi içinde çekişme ve rekabet durumunda olan Hollandalı şirketler, Hollanda idaresinin yönlendirmeleriyle Mart 1602’de bir araya gelerek, Birleşik Doğu Hindistan Şirketi’ni³ teşkil ettiler. Aynı sene içerisinde Hollanda hükümeti şirkete, bölgede Hollanda’ya bağlılık yeminiyle personel alma, savaş açma, kaleler kurma ve antlaşmalar yapma hakkı içeren yarı egemen yetkiler verdi ve bölgeye vali tayin edip ona yardımcı olması amacıyla bir danışma meclisi teşkil ederek şirketin gücüne katkıda bulundu (Göksoy 1998b).

Gittikçe artan Çin menşeli tüccarların rekabetine ve giderek yaygınlaşan misyonerlik faaliyetlerine karşı koymak için Cavalı Müslüman tüccarlar tarafından, İslâm Birliği Teşkilatı kuruldu. Teşkilat bir müddet sonra siyasî bir halk hareketine dönüştü. İlk defa bu dönemde Endonezya’ya muhtariyet verilmesi fikrini gündeme getirdiler. Hollanda sömürge idaresi ile iş birliği yapmama politikasını benimseyen İslâm Birliği, daha sonra “sol kanat” ve “İslâmî kanat” olmak üzere 1922 yılında ikiye bölündü. İslâmî kanat 1923 yılında Partai Sarekat Islam Indonesia’ya haline gelirken, sol kanat ise 1924’te *Partai Komunist Indonesia*’yı⁴ teşkil etti. Geniş halk kitlelerini etkisi altına almaya başlayan *Partai Komunist Indonesia* Kasım 1926’da Batı Cava’da, Ocak 1927’de de Batı Sumatra’da Hollanda’ya karşı ayaklanma başlattı. Ancak bu ayaklanmalar sömürge idaresi tarafından şiddetle bastırıldı. Bu ayaklanmalardan sonra Hollanda sömürge idaresi, Endonezyalı siyasetçi ve aydınların halkı bilinçlendirme ve onların sömürgecilik karşıtı faaliyetlerine karşı daha zorba bir siyaset takip etmeye başladı. İslâmî ve komünist ideolojilere dayanan millî hareketlerin zayıflamasıyla birlikte, Endonezya’da bağımsızlık taraftarı olan ve siyasî faaliyetini bu temel üzerine oturtan milliyetçi fikirlerin etkisinde yeni bir oluşum ortaya çıktı. Endonezya’nın bağımsızlığını, geniş tabanlı bir siyasî teşkilatlanmayla ve Hollanda ile iş birliği yapmama siyasetiyle kazanmayı hedefleyen ilk parti, ilerleyen dönemlerde En-

³ Vereenigde Oost-Indische Compagnie: VOC.

⁴ PKI, Endonezya Komünist Partisi.

donezya politikasında son derece etkili olacak siyasi figürlerden bir olan Ahmed Sukarno tarafından Temmuz 1927'de kurulan *Partai Nasional Indonesia*'dır⁵. İkinci Dünya Savaşı devam ederken Mart 1942'de, bütün Endonezya adaları Japonlar tarafından işgal edilmiştir. Bu sayede de Hollanda sömürge idaresi ortadan kalkmıştır. Üç yılı aşkın bir süre devam eden bu süreçte Japonlar, Hollanda sömürge idaresinin takip ettiği geleneksel politikalarının tersine milliyetçi politikalar izlemişler ve Müslümanlar arasında önde gelen liderlerle iş birliği yapmayı ve aralarında Sukarno'nun da olduğu çok sayıda lideri serbest bırakarak siyasi faaliyetlerine başlamasını daha faydalı gördüler. 1945 yılının Mart ayına gelindiğinde, Endonezya'nın bağımsızlığı meselesini araştırmak ve bir anayasa hazırlamak üzere altmış iki Endonezyalı üyeden oluşan Bağımsızlık Hazırlıkları Çalışma Komitesi⁶ tesis edildi (Göksoy 1995c). Çalışmalar sonucunda bu komite, 7 Ağustos 1945'te Endonezya'nın Bağımsızlığını Hazırlama Komitesi⁷ olarak değişti ve bir hafta sonra da Japonların müttefiklere şartsız teslim olmalarının ardından Sukarno ile bölgesel liderlerden olan Muhammed Hatta, Endonezya halkı adına ülkenin bağımsızlığını ve Endonezya Cumhuriyeti'nin kurulduğunu bütün dünyaya 17 Ağustos 1945'te ilân ettiler (Brown 2003, 102). Bağımsızlık ilânından sonra Endonezya'nın özgürlüğüne giden süreçte, Hollanda'ya karşı bağımsızlık savaşı başladı ve bu yaklaşık dört yılı aşkın bir dönem devam etti. İngiliz ve Avustralya askerleri, bölgede halen varlığını sürdüren Japonları tutuklamak amacıyla, Endonezya adalarının tamamını işgal ettiler. Bu kuvvetlerin koruması altındaki bölgede tekrar görülmeye başlayan Hollandalıların amacı, eski sömürgeleri üzerinde yeniden hâkimiyet kurmaktı. Bu nedenle, İngiliz ve Hollanda askerleriyle Endonezyalılar arasında çatışmalar başladı. Nihayetinde, uluslararası kamuoyunun ve gerilla savaşlarının baskısı altında bunalan Hollanda, Lahey'de Birleşmiş Milletler'in gözetiminde cumhuriyetçi ve federal liderlerin yer aldığı bir yuvarlak masa konferansına katılmak zorunda kaldı. Burada imzalanan antlaşma gereğince, Yeni Gine adasının batı yarısını teşkil eden Irian Jaya bölgesi dışında, Endonezya üzerindeki egemenlik haklarının tümü, o tarihte teşekkül eden bağımsız Endonezya Birleşik Devletleri'ne teslim edildi. Bu sayede, neredeyse 350 yıl devam eden sömürge dönemi 27 Aralık 1949 tarihinde fiilen sona ermiş oldu. Bağımsızlıktan sonra, çok partili parlamenter sistem yürürlüğe girdi. 17 Ağustos 1950'de de Hollanda'nın baskısı altında federal statüde kurulmuş olan on altı federe devlet ve özel bölgenin meydana getirdiği birleşik devlet, üniter Endonezya Cumhuriyeti'ne dönüştü. Parlamenter sistemin uygulandığı 1950 ve 1957 yılları arasında, yedi defa hükümet değişikliği oldu ve siyasi istikrarsızlığın başını çektiği iç güvenlik, ekonomik kalkınma, idarî yeterlilik, ordunun düzenlenmesi ve merkezîleştirilmesi gibi ülkenin en önemli

⁵ PNI, Endonezya Milliyetçi Partisi.

⁶ Badan Penyelidik Usaha Persiapan Kemerdekaan.

⁷ Panitia Persiapan Kemerdekaan Indonesia.

problemlerine çözüm üretilemedi. 29 Eylül 1955 tarihinde ilk genel seçimler yapıldı. Ancak, hiçbir parti parlamentoda yeterli çoğunluğu sağlayamadı. Sukarno 1959 yılı başlarında, devlet başkanına yürütme yetkisi veren 1945 anayasasını uygulamaya geçirme hususundaki teklifini meclise onaylatamayınca, bunu bir kararnâme ile yürürlüğe koyup kendisine bağlı olan, partili olmayan bazı üyelerle, ordunun ve çeşitli meslek kuruluşlarının temsilcilerinden oluşan yeni bir hükümet kurdu. 1960 yılında da bütçeyi onaylamayan meclisi feshederek tayin yoluyla gelen siyasî parti, ordu ve meslek kuruluşlarının temsilcilerinden 130 üyeli yeni bir meclis teşkil etti. Hem devlet hem hükümet başkanının görevlerini üstlenen Sukarno içerde, idarede etkili olmaya başlayan Partai Komunist Indonesia ve ordu arasında bir denge politikası takip etmeye özen göstermiştir. Ülke dışında ise, tarafsız politikadan uzaklaşarak komünist blokla olan ilişkilerini arttırdı. 18-24 Nisan 1955'te Bandung Konferansı ile üçüncü dünya ülkeleri arasında, ülkesinin etkin bir rol üstlenmesini sağladıktan sonra, açık bir şekilde Batı karşıtı bir politika takip etmeye başladı (Göksoy 1995c).

1.2. Filipinler

XV. yüzyılda Brunei üzerinden bölgeye yayılmaya başlayan İslâmiyet'in etkisi altına giren Filipinler'de, (Majul 1992, 15) önce 1450 tarihinde Sulu'da, ardından 1515 tarihinde Mindanao'da iki ayrı sultanlık ortaya çıktı. Ancak İspanyolların sömürgeci faaliyetler amacıyla bölgeye gelişi, İslâmiyet'in yayılmasını ve iyice yerleşmesini engelledi. Macellan'dan sonra 1542'de bölgeye ulaşan denizci Ruy Lopez de Villalobos, bu adalara dönemin veliaht prensi ve geleceğin İspanya kralı olan II. Felipe'nin onuruna Filipinler ismini verdi (Nadeau 2008, 22). Ülkenin Hristiyanlaştırılması, İspanyol sömürge idaresinin ilk yıllarından itibaren hızlıca başladı. İspanyolca vasıtasıyla İspanyol kültürünü ve Hıristiyanlığı yaymaya yönelik olan eğitim, XIX. yüzyılın sonlarına kadar tamamiyle kilisenin denetimi altında devam etti. 1762-1764 tarihleri arasında kısa bir süre İngiliz idaresi altında kalan Filipinler'de 1565'ten 1898'e kadar 333 yıl süren İspanyol yönetimi sırasında toprak sahiplerine ve sömürgecilere karşı birçok ayaklanma olmuş, (Guerrero 1977, 18) bölgesel nitelikteki olan bu isyan girişimleri, çok defa kanlı bir şekilde bastırıldı. Amerikan desteği sayesinde Filipinler'e geri dönen sürgündeki milliyetçi lider Emilio Aguinaldo'nun, 1898'de Manila hariç bütün Luzon adasını ele geçirerek Filipinler'in bağımsızlığını ilân etmesine rağmen, İspanya-Amerika savaşından sonra İspanya, 10 Aralık 1898 tarihli Paris Antlaşması ile bu ülke üzerindeki hâkimiyetini ABD'ye devretti. Böylece Filipinler tarihinde yeni bir dönem başladı. Aguinaldo'nun lideri olduğu bağımsızlık hareketi Mart 1901 tarihinde, Aguinaldo yakalanmasıyla son buldu ve ülke tamamiyle ABD'nin kontrolü altına girdi. II. Dünya Savaşı'nda Japon işgali altında kalan Filipinler, General MacArthur kumandasındaki Amerikan kuvvetleri tarafından

alındı ve 27 Şubat 1945 tarihinde topluluk hükümeti tekrar tesis edildi. 23 Nisan 1946'da yapılan genel seçimde Liberal Parti çoğunluğu sağladı ve M. Roxas devlet başkanı oldu. 4 Temmuz 1946 tarihinde Filipinler Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı ilân edildi. 1949 yılında patlak veren Huk ayaklanmasını Amerikan desteği ile dört yılda bastıran Ramon Magsaysay 1953'teki seçimlerde devlet başkanı seçildi. Ölümü üzerine ise 1961'de başkanlığa seçilen Diosdado Macapagal, 1965 seçimlerinde yerini Ferdinand Marcos'a bıraktı (Göksoy 1996a, 84-86).

1.3. Malaya

Bölgenin baharat ve diğer değerli mallarının toplandığı en önemli ticaret merkezi olan Malaka, XVI. yüzyılın başlarından itibaren Portekizli sömürgeciler tarafından fark edildi ve sonunda 10 Ağustos 1511 tarihinde Portekiz'in Asya askerî valisi Alfonso de Albuquerque bu bölgeyi işgal etti (Hooker 2003, 6). XVI. yüzyılın sonlarında bölgeye gelen Hollandalılar, Portekizlilerle rekabete başladılar ve onların Güneydoğu Asya-Avrupa deniz ticareti üzerindeki hakimiyetlerini kırmaya çalıştılar. Başlangıçta Hollandalılar, Portekizliler gibi Müslüman halka zulmederek ve onların takip ettiği ticarî düzenlemeleri değiştirme politikası takip etmediler. Bu nedenle de Malaylar tarafından hoşgörüle karşılanmışlardır. XVIII. yüzyılın sonlarına doğru bugünkü Malezya toprakları İngilizlerin kontrolü altına girmeye başladı. Hollandalılarla rekabet eden İngiliz Doğu Hindistan Şirketi önce Kedah Sultanlığı'nı Tayların saldırısına karşı koruma karşılığında 1785'te Penang adasını aldı. İlerleyen süreçte de Kedah'ın direnmesine rağmen bazı topraklarını ilhak etti. İngiltere, Napolyon Bonapart'ın eline geçeceği endişesiyle Hollandalıların denetimindeki Malaka'yı işgal etti. Her ne kadar Malaka 1818'de Hollanda'ya geri verildiyse de 1824 tarihli antlaşma uyarınca yapılan toprak mübadelesi sırasında tekrar İngiltere'ye geçti. Bu antlaşmayla İngilizler ve Hollandalılar Malay dünyasını Malaka Boğazı ile ikiye böldüler. Singapur'un güneyinde yer alan adalarla Sumatra ve Cava Hollanda sömürge idaresinin kontrolüne verildi. Bu sayede Hollandalılar, Malay yarımadası üzerinde hak iddialarını terk ettiler. 1824 tarihli antlaşma, sömürgelerin sınırlarını çizmesiyle beraber, günümüz Malezya ve Endonezya devletlerinin arasındaki sınırın da esasını teşkil etmiştir. Yarımadanın güneyindeki Malay devletleri de zaman içerisinde İngiliz sömürge idaresinin kontrolü altına girdi. İngilizler taht kavgaları nedeniyle iç çekişmelerin yaşandığı Perak'a müdahale etti. 20 Ocak 1874 tarihinde kabile reisleriyle Pangkor Antlaşması olarak bilinen antlaşmayı imzaladılar (Ooi 2009). Böylelikle, Raca Abdullah'ı Perak sultanı olarak tanımalarının karşılığında, eyalette bir İngiliz hükümet temsilcisinin tayinini kabul ettirdiler. İngiliz temsilci, İslâm dini ve Malay gelenek ve göreneklere hariç diğer hususlarda yetkili idi. Bu antlaşma, zaman içerisinde diğer Malay sultanlıklarına da imzalatılarak, yarımadanın güneyindeki Malay devletlerinin bütün idarî, siyasî ve askerî işlerinin zaman içerisinde İngiliz sömürge idaresi yetkililerinin denetimi altına girmesine ve

bölgede tam bir İngiliz sömürgesinin kurulmasına neden oldu. Böylece sultanların yetkileri sadece Malay hayatını temsil eden İslâmiyet ve gelenekleri kontrolle sınırlı kalırken, geriye kalan tüm idari işler İngiliz temsilcisinin sorumluluğuna verildi. Temmuz 1896'da Kuala Lumpur merkez olmak üzere, dört Malay devleti "Federal Malay eyaletleri" adı altında birleştirilerek merkezî bir idarî sistem oluşturuldu. Malay sultanlıkları da İngiliz hâkimiyetine girerek sömürge yönetiminin birer eyaleti haline dönüştüler. Yarımadanın doğusunda bulunan Borneo adası üzerindeki Sabah ve Saravak eyaletleri ise, XIX. yüzyılın ikinci yarısında İngiliz sömürge idaresi altına girmiştir. Saravak XIX. yüzyıl ortalarına kadar Brunei Sultanlığı'na, Sabah ise Güney Filipinler'deki Sulu Sultanlığı'na bağlı kalmıştır (Göksoy 2003d).

XX. yüzyıl başlarında, İngilizlerin kalay madenlerinde ve kauçuk plantasyonlarında çalıştırmak üzere Çin'den ve Hindistan'dan getirdikleri göçmen işçilerin sayılarının birkaç milyonu bulması, Malaylar arasında büyük bir hoşnutsuzluk meydana getirdi ve bu toprakların asıl sahiplerinin kendileri olduğunu düşünmeye başladılar. Öte yandan İngiliz sömürge yönetimine karşı tepkiler artmaya başladı. İlk tepkiler, daha çok dinî ve sosyal alanlarda yenilikçi düşüncelere sahip Malay âlimlerinden ve liderlerinden gelmiştir. Bunlar siyasî alanda, İslâm birliği ve Malay birliği gibi kavramları gündeme getirmekteydiler. 1930'lu yıllardan sonra İngilizce eğitim görmüş Malayların sayısının artması ve bazı siyasî cemiyetlerin kurulmasıyla birlikte Malay milliyetçiliği gelişme gösterdi. II. Dünya Savaşı'nın patlak vermesinden bir süre sonra Aralık 1941'de Malay yarımadası, Şubat 1942'de de Singapur Japonlar tarafından işgal edildi ve savaş boyunca bu şekilde kaldı. Bu dönem içerisinde Japonlar, İngiliz sömürge idaresinin aksine Çin ve Hint kökenli nüfusa karşı Malaylara daha fazla önem ve destek vererek, onların millî bilinçlerinin gelişmesine katkıda bulundular. Savaş sonrasında ülkede idarelerini tekrar tesis eden İngilizler, Ocak 1946'da Singapur hariç bütün Malay eyaletlerini, federal sisteme dayalı bir Malay birliği çatısı altında bir araya getirmeye dair bir plan geliştirdiler. Singapur ise, İngiltere'nin Uzakdoğu'daki ana deniz üssü niteliğinde müstakil bir kolonisi şeklinde varlığına devam edecekti. 1 Şubat 1948 tarihinde varılan anlaşma çerçevesinde Penang ve Malaka ile yarımada üzerindeki dokuz sultanlıktan oluşan bir Malaya Federasyonu kurulması kararlaştırıldı. Kurulacak olan federasyonda, sultanların bağımsızlığı ve eyalete dönüştürülen devletlerinin varlığı teminat altına alınırken, merkezde de federal bir hükümetin kurulması fikri benimsenmiştir. 27 Temmuz 1955'te ilk genel seçimler yapıldı. Çinli ve Hintli seçmenlerin de desteğini alan UMNO, yönetimde söz sahibi oldu. 31 Ağustos 1957'de bağımsızlık ilân edilerek Malaya Federasyonu'nun kuruluşu gerçekleştirildi. 16 Eylül 1963 tarihinde İngiliz sömürge yönetimine bağlı Singapur, Saravak ve Sabah eyaletlerinin de katılmasıyla birlikte ülkenin adı Malezya Federasyonu olarak değiştirildi. Ancak Singapur, iki yıl sonra federasyondan ayrılarak bağımsız bir devlet statüsünü kazandı (Göksoy 2003d).

2. Cobbald Komisyonu

20 Kasım 1961 tarihinde, Tunku Abdul Rahman'ın daha büyük bir siyasi oluşum ve federasyon çağrısından altı ay sonra, Endonezya Dışişleri Bakanı Subandrio, Birleşmiş Milletlerde bu konuya değindi. Subandrio, Malaya'nın üç İngiliz sömürge kolonisiyle birleşme niyetlerini anlattıkları zaman, onlara hiçbir itirazlarının olmadığını ve bu birleşme ile başarıya ulaşmalarını istediklerini, böylece bölge insanının barış ve özgürlük içinde daha iyi şartlarda yaşamasının mümkün olabileceği belirtmişti (A. M. Taylor 1964). 1962 tarihinde Kuzey Borneo'da bulunan Sabah ve Sarawak halklarının, Malaya, Brunei, Singapur, Sabah ve Sarawak'tan oluşacak olan Malezya Federasyonu önerisini destekleyip desteklemediklerini belirlemek için kurulmuş bir soruşturma komisyonu olan Cobbald Komisyonu⁸, bu kolonilerin görüşlerini gözden geçirdi ve önemli bir çoğunluğun Malezya Federasyonu ile birleşmek istediğini belirtti (White 2004, 32).

Komisyonun kurulduğu senenin son aylarında, kendisini Kuzey Kalimantan Ordusu⁹ olarak adlandıran bir grup ortaya çıktı. Bir Brunei politikacısı olan A.M. Azahari liderliğinde 8 Aralık 1962'de ilan edilen *Negara Kalimantan Utara*, yeni bir devlet kurma amacıyla olduğunu belirterek, bölgesel bir isyan başlattı. Endişeye kapılan Brunei Sultanı, İngilizlerden yardım istedi ve isyan hızlı bir şekilde bastırıldı. Malaya Başbakanı, Azahari isyanının, Sultan'ı kaçırmayı ve onu üç bölgenin bağımsızlığını ilan etmeye zorlamayı amaçlayan bir isyan olduğunu ve bu isyanın Endonezya topraklarında gizlice hazırlandığını iddia ederek Endonezya'yı suçladı. Ancak Cakarta yönetimi tüm bu iddiaların asılsız olduğunu belirterek suçlamaları reddetti. Bu sebeple iki devlet arasında gerginleşen ilişkiler, Malezya'nın oluşumuna karşı resmi Endonezya düşmanlığı şekline dönüştü ve bu düşmanlık 1963 tarihine gelindiğinde daha da görünür hale geldi. Endonezya tarafından Malezya Federasyonu projesi kurnazca tasarlanmış bir proje olarak yaftalandı. Endonezya yönetimine göre bu proje İngiliz sömürgeciliğinin bölgedeki devamına yönelik ciddi bir olanak sağlamaktaydı ve yanlış bir şekilde cömertçe kolonilerden çekilme süreci olarak adlandırılıyordu (White 2004, 47).

Tüm gelişmelere rağmen Sukarno, diplomatik çözüm kapısını tamamen kapatmadı. Bu nedenle, ikinci bir Birleşmiş Milletler anketinin bulgularını kabul etmeye hazır olduğunu, Kuzey Kalimantan (Borneo) halkının, Genel Kurul'un 1514 sayılı kararını referans almasını sağlamak amacıyla, bölge halkının Malezya'nın oluşumunu destekleyip desteklemediğine karar verebileceğini belirtti. Ona göre bölge halkı kendi kaderini tayin edebilirdi. Alternatif olarak, her biri Maphilindo ülkesinden (Endonezya, Filipinler ve Malaya) seçilen ve biri Japonya'dan olan dört kişiden oluşan bir Afro-Asya ekibinin bulgularını da kabul ede-

⁸ İngiltere Merkez Bankası Başkanı Lord Cobbold (Komisyon Başkanı), Wong Pow Nee (Penang Şefi), Gazali Şerif (Dışişleri Bakanlığı Daimî Sekreteri), Anthony Abell (Sarawak eski Valisi), David Watherston (Malaya eski sekreteri).

⁹ North Kalimantan Communist Party.

cekti (A. Taylor 1965, 209-210).

Bu dönemde resmi Endonezya tutumu tamamen sertleşmemişti. Tokyo’da Haziran ayında yapılan Sukarno ile Tunku Abdurrahman arasındaki görüşmeler, 1959 tarihli Dostluk Antlaşması’nın geçerliliğini yeniden doğruladı ve Malaya hükümeti bu durumu Sukarno’nun Malezya’nın oluşumuna muhalefeti bırakması olarak yorumladı. Ertesi ay, İngiltere ve Malaya, anayasa değişikliklerinin önünü açan bir anlaşma imzaladı. Bu anlaşma, Sukarno’nun Tunku Abdurrahman’ı üç deniz devletinin dışişleri bakanları tarafından Malezya’nın kuruluşundan kaynaklanan sorunları çözme yolunda, Haziran ayında Manila’da yapılan anlaşmayı ihlal ettiğini iddia etmesine neden oldu. Bu şekilde Sukarno, Birleşmiş Milletleri, Kuzey Borneo topraklarındaki halkların isteklerini belirleme konusunda göreve çağırdı. Bununla birlikte, çoğunluğun talebiyle Federasyona katılma fikri kabul edilirse, Endonezya yine de Malezya’yı destekleyecekti (Vickers 2013).

Üç devlet başkanı, 30 Temmuz - 5 Ağustos 1963 tarihleri arasında Manila’da, üç ülkenin istikrarı, güvenliği, ekonomik gelişimi ve sosyal ilerlemesi ile ilgili mevcut sorunlar hakkında genel bir görüş alışverişinde bulunma isteklerini ve ortak arzularını dile getirmek amacıyla bir zirve toplantısı düzenledi (The Canberra Times 1963). Kendi geleceklerini belirleme prensiplerine bağlılıkları konusu bu zirvede teyit edildi. Sonuçlar yeni oluşumu desteklerse, Endonezya ve Filipinler, Malezya’nın oluşumunu memnuniyetle karşılayacağını belirtti. Tunku Abdul Rahman, Cakarta ve Manila’nın, soruşturma organının çalışmalarına tanıklık etmek için gözlemciler gönderebileceklerini belirtti. Daha sonra, Sabah ve Sarawak için farklı farklı ekiplerden oluşan bir BM heyeti, geniş bir kesimle mülakat yaptı ve siyasi yelpazeyi kapsayan görüşleri dinledi. BM komisyonu bu bölge halklarının büyük çoğunluğunun Malezya’nın bir parçası olmak istediği sonucuna vardı (A. M. Taylor 1964).

3. Federasyona Muhalefet

14 Eylül 1963’te kamuoyuna açıklanan ve iki gün sonra, Birleşmiş Milletler’in 111’inci Üyesi olarak kabul edilen Malezya Federasyonu’nun ilanı Cakarta’nın sonuçlardan memnun olmamasına neden oldu. Ayrıca İngiliz Hükümetinin, sadece dört gözlemci ve bir büro asistanının gönderilmesine izin vermesi, Endonezya ve Filipinler’in şikâyetlerine neden oldu. Bu itirazlara karşı BM Genel Sekreteri U-Thant, gözlemcilerin bütün soruşturma süresi zarfında bölgede bulunmadığı için üzüntülü olduğunu belirtti, ancak görev süreci boyunca gözlemci ekiplerin her mülakatı, teyp kayıtları da dâhil olmak üzere, tüm gerekli adımları yerine getirdiğini belirtti. Bununla birlikte, görevli heyet hala bölgede çalışmalarını sürdürürken Malay hükümeti (Birleşik Krallık, Singapur, Sabah ve Sarawak Hükümetleri ile birlikte) Federasyonun 16 Eylül 1963 tarihinde ilan edileceğini açıklamasına karşı da Cakarta yönetimi itiraz etti. Endonezya’ya göre, bu durumun

bu şekilde oldubittiye getirilmesi, bölgedeki heyetin bulgularından bağımsız bir şekilde ortaya çıkacak olan kararın uygulanması anlamına geliyordu. U-Thant da, bu şekilde bir tarih belirlemenin yol açtığı bölgesel olumsuz durumun, sonuçların BM'ye bildirildikten sonra bir tarih belirlenmesi ile önlenebileceğini belirtti (Malaysia Mission 1963). Bu şekilde Malezya'nın ilan edilmesinden sonra, Endonezya'nın Malezya'ya karşı uyguladığı politika, şiddetini giderek arttırdı. Bu nedenle, Endonezya 30 Eylül'de BM misyonunun raporunu, U-Thant'ın prestijini küçümseme olarak nitelendiren bir açıklama yaptı. Ayrıca, bir ABD vatandaşının önderliğinde teşkil edilmiş bir heyetin, İngiliz sömürgecileri ile müttefiklerinin ortaya çıkarttıkları yeni kendi stillerini haklı göstermek için bu şekilde bir yol bulduklarını iddia etti (A. M. Taylor 1964).

15 Ekim 1963 tarihinde Sukarno, bölgeye gönderilen heyetlerin ve görevin dürüstlüğüyle ilgili şüphelerinin olduğunu dile getirdi ve Manila zirve toplantısında alınan kararlara uyulmadığını, sonuçları kabul etmek zorunda olmadıklarını belirtmişti (Vickers 2013). Ona göre, sonuç olarak Endonezya, bu yeni tesis edilen Malezya'yı sonuna kadar ezecekti, çünkü bu yeni bir neo-sömürgecilik biçimiydi. Dahası, bölge halklarının, Laurence Michelmore başkanlığındaki BM anket ekibinin kullandığı kirli numaralara maruz kaldığını belirtti. Ayrıca Endonezya Genelkurmay Başkanlığı, yeni Federasyonun bölgedeki güvenliği tehlikeye sokacak kalıcı bir askeri güç üssü haline getirileceğini belirterek, Endonezya dışında olduğu kadar iç düşmanların da millete zarar vermek için her fırsatı değerlendirileceği konusunda uyarılarda bulundu. Buna ek olarak Endonezya Dışişleri Bakanı Subandrio, İngiliz yapımı Malezya oluşumunun, 1958'de Endonezya'nın merkezi hükümetine karşı Sumatra'da kurulan yıkıcı bir hükümet olan ve bölgeye geniş çaplı zarar veren PRRI¹⁰ isyanının Sumatra'yı Malaya'ya eklemeyi başaramadığını, yeni Federasyonun bunu başarma amacıyla olduğunu, Endonezya topraklarının ilgi alanı olduğunu söylemişti (A. M. Taylor 1964). Birlikte ele alındığında, bu ifadeler Endonezya hükümetinin ne istediğini açık bir şekilde göstermektedir. Endonezya bunu kirli bir plan olarak değerlendirmiştir. Bu sayede sömürgeciler bölgede kalmaya devam edecek, daha önceden de yaptıkları gibi bölge ülkelerini teker teker ele geçirmeye çalışacaklardı.

Endonezya, BM Genel Sekreterini kişisel olarak eleştirmekten dikkatli bir şekilde kaçınmakta ve BM'in bölgeye gönderdiği ekipleri itibarsızlaştırmaya çalışmaktaydı. Bu şekilde sonuçların Malezya lehine kabul edilmesi ile birlikte, diğer üyeler tarafından da hemen kabul edildiğini göstererek halkın kararının hiçe sayıldığını vurguluyordu. BM'yi, bu sayede direk olarak karşısına almamaya çalışmıştır. Endonezya, Malezya'yı Büyük Britanya'nın neo-empyralist bir üssü olarak tasvir ederek ve suni bir şekilde ortaya çıkarıldığını, yapaylığını daha da çarpıcı hale getirmek amacıyla olduğunu ısrarla vurguladı. Endonezya, bu süreci ancak çatışma stratejisi ile lehine döndürebileceği izlenimini oluşturmaya gay-

¹⁰ Pemerintah Revolusioner Republik Indonesia.

ret etmiştir. Bu sayede, yeni Federasyon için endişelerini devam ettirerek tavır alacağını bir nevi ilan etti (A. M. Taylor 1964). Bu noktada, kendi geleceğini belirleme ilkesinin büyük savunucularından biri olan Sukarno'nun ortaya koyduğu ikilemede vurgu yapılabilir. O döneme kadar Cakarta tarafından kınanmış olan Britanya'nın Borneo bölgesinde uyguladığı eski sömürgecilik sistemi, Endonezya'ya göre daha az tehditkâr görünmekteyken, bağımsız Malezya girişimi ise Endonezya'yı son derece kaygılandırmıştı. Bu şekilde batı yandaşı ve kuklası olacak bir Federasyon tesis edilmesi meselesi ele alındığında, diğer bölge ülkelerine nazaran yalnızca komşusu olan Endonezya'yı olumsuz yönde etkilemiştir.

Ekonomik açıdan değerlendirilecek olursa Sukarno'nun çatışma stratejisi ters yönde işlemektedir. Zira, kaynaklar bakımından zengin ancak geri kalmış bu bölgeler için mücadele eden sağlıklı ve geniş bir Malezya oluşumu amaçlanmaktaydı. Oysaki, Endonezya'daki durum pek iç açıcı görünmemektedir. 1963'te Endonezya'nın döviz rezervleri neredeyse tükenmiş, ülkenin bağımsızlığı ile başlangıçta kurulan ve gerçekçi olmayan ekonomi planlamaları, hükümetin petrol, kauçuk ve diğer birincil ürünlerin ihracatından elde edilen sermaye ile finanse edilememesi nedeniyle başarılı olma şansı yakalayamamış iddialı bir Sekiz Yıllık Kalkınma Planı, kontrolden çıkmış bir enflasyon ve sadece 1962'nin ilk yarısında neredeyse üç katına çıkmış bir hayat pahalılığı bulunmaktaydı. Gayri Safi Milli Hasılası, yıllık yüzde 2,3 seviyelerinde artan bir doğum oranına ayak uyduramıyordu. Bu şekilde Endonezyalıların yaşam standartları giderek azalmaktaydı.¹¹ Orta Java bölgesinde açlık sınırında yüz binlerce kişi hakkında güncel raporlar gelmekteydi ve pirinç kıtlığının yanı sıra Endonezya ekonomisindeki son derece tehlikeli olan istikrarsızlık sebebine de vurgu yapılmaktaydı. Java adası Endonezya toplam nüfusun üçte ikisinin iskân yeri olmakla birlikte, gıda tüketiminin de son derece yetersiz olduğu bir alandı. Bu açık, ancak yıllık bir milyon ton pirinç ithalatı yapılarak dengelenebilirdi. Ayrıca ithal edilecek bu gıda maddesinin, dış adalara ihraç edilen malzemelerden sağlanan döviz ile ödenmesi gerekmekteydi (A. M. Taylor 1964). Açık bir şekilde görünmektedir ki, Java adası, takımadaların geri kalanı olmadan hayatta kalamazdı. Cakarta'nın açık muhalefeti karşısında, Kuala Lumpur güçlü bir para birimine, Güneydoğu Asya'daki en büyük ticaret merkezine, devamlı artış gösteren bir yabancı kalkınma sermayesini çeken politik ve ekonomik iklime sahipti. Bölgesel manada ise yeni sanayilerin bölge coğrafyasında çoğalmasına neden olabilecekti (Stuchen 1963).

Malacca Boğazı çevresinde yıllardır süren kaçakçılık olayları, Sumatralı halkın daha büyük ekonomik kazanımların ancak yeni federasyonla ve serbest

¹¹ Sukarno ise bu kontrolsüz nüfus artış oranındaki dengesizlikten pek endişeli görünmüyordu. 2 Ağustos 1963'te Filipinler Üniversitesi'nde yaptığı konuşmada, Endonezya'nın nüfusunun 1945'te 70 milyon, 1963 tarihinde 100 milyona çıktığını belirterek "kısa sürede 110 milyon, 120 milyon, 200 milyon, 250 milyonluk bir ülke olacağımızdan herhangi bir endişem yok. Çünkü biz tavşan gibiyiz." demiştir. Ülkenin şimdiki nüfusu ise 270 milyondur.

ticaret anlaşması sağlanması halinde ortaya çıkabileceği konusunda kendilerini şartlandırmıştı. Haritaya bakıldığında ise, Endonezya'nın dış adalardaki en önemli ekonomik bölgelerinin bazıları, Singapur'a Jakarta'dan fiziki olarak daha yakın olduğu görülmektedir. Buna ek olarak, ticaret modellerinin yapaylığı, Cakarta'nın Singapur'la olan tüm ilişkilerini kesme kararı, Kuzey Sumatra'daki Sabang adasını serbest liman ilan etmesiyle netlik kazandı. Endonezya Dışişleri Bakanı Subandrio'nun bu girişimi yeni ekonomik kaymalar meydana getirdi. Uygulanabilir, başarılı ve müreffeh bir Malezya, Sukarno için ideolojik sorunlar meydana getiriyordu. Malezya'nın Batı merkezli, serbest girişimci ekonomisi, bariz refahı, farklı doktrinlerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuş Sukarno'nun "Socialisme a la Indonesia" politikasına utanç verici bir rahatlama da sağlamaktaydı. (M. Rose 2010, 330) Böylece Sukarno, büyük miktarda yabancı yatırıma bağımlı olmaya devam ederken, yabancı yatırımları da kamulaştırmayı sürdürdü. Bunu yaparken Sukarno, bir güç grubunu diğerine karşı, özellikle de komünistler ve silahlı kuvvetlerle oynamaya devam etmiştir. Sonuç olarak, ideolojik ayrılıklar daha fazla problemi beraberinde getirmiştir (A. M. Taylor 1964).

Endonezya Silahlı Kuvvetleri, takımadalar boyunca temel birleştirici toplumsal güç olarak ortaya çıkmıştı ve bu şekilde kabul edilmiştir. Ayrıca Endonezya Silahlı Kuvvetleri, Malezya pahasına da olsa, Sukarno'nun milliyetçi amaçlarına daha genişletilmiş ve iyileştirilmiş bir saygınlık için destek veriyordu. Tüm bu faktörler, Sukarno'nun karşısına çıkan ve ciddi bir şekilde mücadele etmesi gereken politik ikilemi işaret etmekteydi. Sukarno, müreffeh ancak kendilerine yabancı bir Malezya'nın, Endonezya milliyetçiliğine uygun bir şekilde Endonezya kontrolü altında bulunan bir adanın kuzey kısmına sahip olmasına izin vermezdi. Malezya'nın bağımsızlık kararının ortaya çıkarttığı ikilemlerin çözümü nasıl olabilirdi. Tüm bu çelişkili ve çatışmalı hipotezlere rağmen Sukarno çoktan işi halletmiş ve kendi planını devreye sokmuştur (A. Taylor 1965).

4. Maphilindo'nun Ortaya Çıkışı

Maphilindo, bölgeselcilik manasında potansiyel olarak yapıcı bir adım gibi görünmekteydi. Çünkü geçmişte Endonezya Cumhurbaşkanı Sukarno bölgesel oluşumlara katılmama gibi bir politika takip etmişti. Sukarno, Endonezya'nın yalnızca daha geniş bir Afro-Asya bloğunda veya diğer uçta çalışmasını, Endonezya'nın Asya'daki politikalarının yalnızca ikili ilişkiler çerçevesinde gelişmesi gerektiğini düşünüyordu. Bunun aksine Maphilindo, Endonezya'nın kurucu devlet olması hasebiyle, daha bütünleyici Asya politikalarına katılma konusunda istekli olduğunu göstermiştir (Gordon 1963, 391).

Sukarno, Çin'in anakara üzerinde tartışmasız hegemonya kazanacağını düşünmekteydi. Ama aynı zamanda SEATO vasıtasıyla mevcut batı etkisinin geri çekilmesinden, ortaya çıkacak güç boşluğunu doldurma konusunda, Çin'in böl-

gede Endonezya'nın hareket özgürlüğü ve siyasi hırsları için tehlikeli olabileceğini düşünülmekteydi. Bu nedenle Sukarno'nun, Malay kökenli üç ülke olan Filipinler, Malaya ve Endonezya'yı birleştiren kurumsallaşmış ve silahlı Maphilindo şeklinde bu muhtemel tehdide karşı etkili bir denge oluşturmaya çalıştığı da öne sürülebilir. Bu strateji, Sukarno'nun hem kendisinin hem de o dönem dünyadaki en kalabalık beşinci ülke olan Endonezya'nın hedeflerine uygundu. (A. Taylor 1965) Maphilindo, Pekin'in bölgeye olan emellerine karşı uzun menzilli bir siper olarak algılandı. Alternatif olarak, Endonezya modelinde Malaya ve Filipinler'de yaşayan Çinlilere karşı daha sert bir eylemin başlangıcı olabilirdi. Halkın İlerici Partisi¹²'nin lideri Seenivasagam, Maphilindo'yu hemen kınadı. Malaya Başbakanı Tunku Abdurrahman, Maphilindo'nun esas itibariyle Malaya'daki Çinli nüfusa yönelik olduğunu reddetmekte zorlanmıştı. Ancak Maphilindo'ya dair spekülasyonlar, çatışma (konfrontasi) politikasının tekrar aktif hale gelmesiyle sona erdi (Milne 1964, 695).

Filipinliler'in ise, Borneo ile ilgili çekinceleri bulunmaktaydı. Zira, Singapurlu Çinlilerin Kuzey Borneo'ya ve bu nedenle yalnızca otuz km uzaklıktaki Filipinler'e kolay erişiminden kaynaklı artan Komünist tehdit onları endişelendirmekteydi. Esasen, Malezya önerisine karşı çıkmaları ve ardından Maphilindo girişimi bu korkuyu yansıtıyordu. Bununla beraber, Singapur'daki komünist faaliyetlerin Filipinler'i etkilemekte olduğunu iddia ederken, Endonezya komünistlerinden Filipinler'e gelen tehlike hakkında çok az yorum yapılmış veya hiç eleştirilmemiş veya ilginç bir şekilde, Filipinler'in de hak iddia ettiği Kuzey Borneo'daki Endonezya-Malaya çatışması ve etkileri hakkında çok fazla tartışma yapılmamıştı. Filipin hükümeti, "*Maphilindo Mushwarah*"ın bölgesel sorunlara çözüm getirebilme potansiyelini görüyordu. (Jacobini 1964, 1150) Bu şekilde, o dönemki güncel problemlerin üzeri kapatılarak teşkilatın ortaya çıkması istendiği söylenebilir. Ayrıca, Çinli komünistler tehlikeli görülürken, Endonezyalı komünistler pek de tehlikeli görülmemiştir. Buradan da esas çekincenin Çinlilerden kaynaklandığı düşünülebilir.

Ağustos 1963'te Malaya, Filipinler ve Endonezya, Manila'da bir araya gelecek güvenlik meselelerinde iş birliği anlaşmasına varmışlardır. Maphilindo olarak adlandırılan bu birlik, ekonomik gelişme ve serbest bir danışma sistemi içinde sosyal ve kültürel ilişkiler teşkil etmeyi amaçlamıştır. Üç ülke, Maphilindo'yu her seviyede sık ve düzenli istişareler amacıyla kullanma konusunda uzlaşmaya varmıştır (Butwell 1964, 943).

II. Dünya Savaşı'nın ardından üç okyanus cumhuriyeti ortaya çıkmıştı. Bunlar, Temmuz 1946'da Filipinler, egemenliğini Hollanda'dan Aralık 1949'da alan Endonezya ve Eylül 1963'te Malezya'dır. O dönem itibariyle toplam nüfusu 100 milyon olan bu üç ülke, Güneydoğu Asya'nın toplam nüfusunun üçte ikisini

¹² Büyük ölçüde Çin oylarına bağlı olan, Perak Progressive Party.

oluşturmaktaydı. Ayrıca, bu üç devletin halkları genel itibariyle Malay kökenliydi. Endonezya hiçbir ittifak sistemine dâhil değildi. Filipinler, SEATO'nun bir üyesiydi ve Malaya bir deniz devleti olmasa da Büyük Britanya ile 1946 tarihli bir savunma anlaşması imzalamıştı. Endonezya ve Filipinler, Ağustos 1957'de Malaya'yı bağımsızlığına ulaştığında tanıdılar. Ancak ilişkilerini geliştirme konusunda aceleci davranmadılar. Onların gözünde Malaya, hâlihazırda bir İngiliz müstemlekesiydi (A. M. Taylor 1964).

Malaya, 31 Ağustos 1957'de bağımsızlığını kazandığında, Malaylar nüfusun yüzde 49,8'ini, Çinliler yüzde 37,2'sini ve Hintliler yüzde 11,3'ünü oluşturuyordu. Bununla birlikte Singapur'da ise Çinliler nüfusun yüzde 75'i olmak üzere mutlak çoğunluğu ellerinde bulunduruyordu. Malaya ve Singapur'daki bağımsızlık adına ortaya çıkan gelişmeler, Kuzey Borneo'daki özerklik girişimlerini de hızlandırdı. Bununla birlikte, bu üç bölge hem nüfus hem de etnik açıdan farklılık göstermekteydi. Sarawak'taki 750.000 kişinin yüzde 50,7'si Dyaks ve diğer yerli gruplardan, yüzde 30,3'ü Çinlilerden ve yalnızca yüzde 17,4'ü Malaylardan oluşuyordu. Sabah'ta¹³, yaklaşık 450.000 nüfusun yerli oranı ise daha yüksekti. Bu oran yüzde 67,5'ti. Çinliler yüzde 23'ü, Malay ve diğer gruplar ise yüzde 9,1'i teşkil ediyordu. Buna karşılık, 85.000 kişiyle Brunei, bölgelerin en fazla Malay kökenli nüfus yoğunluğa sahip olan bölgesiydi. Brunei'de Malaylar nüfusun yüzde 54'ünü, Çinliler yüzde 26'sını ve Dyaks ve diğer yerli halklar ise yüzde 17'sini oluşturmaktaydı. Kuzey Kalimantan'da Çinliler genellikle şehirlerde ve daha gelişmiş alanlarda yoğunlaşmaktaydı. Malaylar ve yerli halklar ise daha az gelişmiş bölgelerde ve kasabalarda yaşamakta veya şehirlerin yakınında kurdukları küçük *kampung*larda (köy) yaşamaktaydılar. Ayrıca, Malaya ve Singapur gibi, bu bölgeler de İngiliz yasal modelleri gibi yönetim biçimlerini kendilerine örnek almışlardı (Jones 2002).

Malaya'nın bağımsızlığı ile, geriye kalan ülkelerin benzer bir statü kazanma şansları da değişmekteydi. Örneğin, geçiş yolundaki Singapur'u Malaya ile birleştirmek, Malaya'nın kendi içindeki Çinliler ve Malaylar arasındaki hassas demografik dengeyi bozacaktı. Böyle bir durum karşısında Çinliler sadece mutlak bir çoğunluk elde etmekle kalmayacak, aynı zamanda yeni devletin kırsaldaki komünist gerillalara karşı ve komünist Çin'e ideolojik açıdan sempati duyan Singapur Çinlilerinin bir kısmını bünyesine almak zorunda kalacaktı ki bu komünizmle mücadele konusunda zorluktan başka bir şey değildi. Bünyesindeki bu etnik hassasiyetin Malaylar aleyhine bozulması karşısında Malaya devleti bünyesindeki Müslüman Malayların elinden de bir şey gelemeyecekti. Zira Malaya, tüm kontrolün ve siyasi gücün Çinli nüfusun elinde olan bir devlet haline gelecekti (Mohamad 2014).

27 Mayıs 1961'de Tunku Abdul Rahman, Malaya sınırları içerisinde yaşa-

¹³ İngiliz Kuzey Borneo.

yan beş etnik kökenin hem ekonomik hem de politik olarak ilişkilendirileceği yeni bir formül ortaya atarak, kâğıt üzerinde 10 milyon nüfuslu yeni bir devlet ortaya çıkarmıştır. Bu devlet içerisinde Malaylar %40, Çinliler %43, Hintliler %9, yerli Borneo halkları ise %8'i oluşturmaktaydı. Bu şekilde bir şema birçok avantajı da beraberinde getirmiştir. Siyasi düzeyde bir Malezya Federasyonu, Malaya'nın olumsuz bir ırk dengesi sahibi olmadan, Singapur ve Borneo bölgeleriyle rahatlıkla ilişki kurmasına izin vermekteydi. Ayrıca Singapur'daki komünizm karşıtı olanların elini de güçlendirebilirdi. Singapur'un federasyona girişi ile, yani kurulacak bu Federasyonun olası rakip limanlar veya endüstriler geliştirilmesi gibi bir ihtimalinde önüne geçilebilecekti. Aynı şekilde, Borneo bölgesine de erken bir tarihte bağımsız olma fırsatı sunulmuş olacaktı. Dahası, güneydeki Endonezya'dan gelen dış baskılara karşı bireysel pozisyonlarını güçlendirebilecek, bu federal yapı sayesinde Malaya ve Singapur'daki daha gelişmiş eğitim tesislerine erişimle birlikte daha büyük politikalar içinde sürekli temsil edilme fırsatı bulunacaktı (A. M. Taylor 1964).

Ekonomik açıdan bakıldığında ise, kurulacak bu yeni Federasyon, tarife engellerini aşamalı olarak ortadan kaldırarak ortak bir pazar sağlayabilecek ve böylece üreticiler için daha büyük pazarların büyümesini ve kişi başına üretim artışını teşvik edebilecekti. Daha sağlam ve istikrarlı olacağı için, daha büyük bir devletin, haliyle o döneme kadar görülenden daha fazla dış sermaye yatırımı çekmesi de beklenebilirdi. İngiliz Sömürge İdaresi için ise Malezya, Güneydoğu Asya'daki kolonilerinden çekilme amaçlı programını hızlandırmanın en iyi ve kolay yolu olarak kabul edilmekteydi. Bu sayede İngilizler, bölgedeki denizcilik ve diğer stratejik kurulumlarını koruyarak, büyük çaplı yatırımlarını ise kurtarabilirdi. Buna rağmen İngiltere, Malezya'nın oluşumunun daha fazla savunma yardımı gerektireceğini biliyordu, çünkü Malezya'yı Endonezya'dan ayıran 600 mil uzunluğundaki bir sınırı, ülke dışı yabancı saldırılar için fırsatlar sunuyordu. Bu da Londra'nın on yıldan fazla bir süredir Malaya'da komünist faaliyetleri engellemesi için yaptığı masraftan daha fazla savunma masrafı yapması anlamına geliyordu.

Malezya'nın oluşumunda son aşamaya gelindiğinde, Brunei Sultanı Federasyona katılmamanın daha doğru olduğunu düşündü. Anlaşılan Sultan, ekonomik konumunun tüm petrol gelirlerini elde tutmaya devam ederek fayda sağlayacağını hesaplarken, Büyük Britanya'nın da her durumda, özellikle Brunei'nin Sarawak ile Sabah arasında kalması dikkate alınırca, Sultanın koruyuculuğunu yapacağını düşünmekteydi. Ancak, 31 Ağustos 1963'te yapılması planlanan Malezya bağımsızlık ilanı, Filipinler'in ve Endonezya'nın sert muhalefeti nedeniyle bir süre daha ertelenmek zorunda kaldı. Manila'nın bağımsız bir Malezya'ya karşı tutumu, güneydeki Sulu'nun son sultanından gelen karmaşık bir miras zincirine dayalı bir iddia olan Sabah'ın kendi parçası olduğu iddiasıyla sertleşti, aynı zamanda konunun Uluslararası Adalet Divanı'na gitmesi için uygun görülmemiş

olsa dahi. Buna rağmen şu hususta belirtilmelidir ki, Filipinler'in Malezya ile problemlerini dostane bir şekilde çözüme kavuşturması bekleneceğinden, yeni Federasyon'a karşı tek ciddi muhalefet ise Cakarta'dan geldi (A. M. Taylor 1964).

5. Manila Zirvesi

Maphilindo'nun teşkilinde Endonezya kadar, Filipinler'in girişimleri de açık bir şekilde kendini göstermekteydi. (Noble 1973, 572) Malezya'nın resmi kuruluşundan hemen önce ortaya çıkan muhalefet, Temmuz ve Ağustos 1963'te Endonezya, Malaya ve Filipin liderlerinin Manila konferansında Maphilindo'nun kurulmasıyla karşılıklı iş birliğine doğru adım attı. Bu çok da belirli olmayan, serbest ve belirsiz bir şekilde tanımlanmış bir birlikti (Kahin 1964, 253).

Filipinler, Endonezya ile dostça ilişkilerini sürdürdü. İki ülke çok sayıda siyasi, ekonomik ve askeri misyon alışverişinde bulundu ve 7-11 Ocak 1963 tarihleri arasında Sukarno Manila'ya resmi çalışma ziyareti gerçekleştirdi. Bu vesileyle, Maphilindo'nun üç ortağı arasındaki mevcut zorlukların sadece geçici olduğunu belirterek, kısa süre sonra hepsinin yeni bir üçlü toplantıya katılacağı kararlaştırıldı ve bu şekilde Filipinler'e güvence verdi. Başkan Macapagal'a göre ise Maphilindo, Asyalıların kendileri tarafından Asya sorunlarına Asya'da çözümler üretmesi için etkili bir araçtı. (Vellut 1964, 39) Endonezya ve Malaya arasındaki ilişkilerde yaşanan hızlı bozulma Manila'da gerçek bir kaygı kaynağıydı. Şubat 1963'te, Filipinler başkan yardımcısı Pelaez, Malaya'nın, Filipinler ve Endonezya ile gerilimi azaltmaya yönelik bir yuvarlak masa toplantısı yapmasını önerdi. Aynı zamanda, Başkan Macapagal üçlü bir zirve toplantısı için çağrıda bulundu ve üç ülkenin daha büyük bir Malay Konfederasyonu'na katılmayı düşünmesini önerdi. Bundan böyle Maphilindo olarak bilinen bu yeni birlik, muhtemel Malezya'nın oluşumu ile ilgili sorunların çoğunu alakasız kılacaktı (Ott 1972, 603).

Ağustos 1963'teki Manila Konferansı'nda ortaya çıkan pek de başarılı olmayan bu birlik önerisi, en azından Güneydoğu Asya'nın güvenliğine ortak bir Endonezya, Malaya ve Filipin katkısını kabul ediyordu. Çünkü Maphilindo'nun açık hedefi İngiliz karşıtlığıydı ve bu nedenle Endonezya ve Filipin milliyetçiliğine merhemken, asıl kaygısı deniz aşırı Çinlilerin politik olarak barındırılması ve bu Çinli nüfus ile Pekin arasındaki olası bağlantıların engellenmesiydi. Teşekkül edecek olan bir Maphilindo konfederasyonu, Sukarno'ya Güneydoğu Asya'da bir liderlik de sağlayabilirdi (Thompson 2011). Ancak 1963'te kısa bir süre içerisinde Maphilindo, Endonezya'nın ve Filipinler'in Malaya ile dostane bir ilişki kurması için bir temel oluşturmamıştır. Ayrıca, Amerikan ve Avustralya ve hatta potansiyel olarak İngiliz desteğini çekmek için önemli bir ortak zemin alanı meydana geldi. Çünkü tüm bu ülkelerin Güneydoğu Asya güvenliği sorununa yaklaşımında ortak bir payda vardı. Komünist Çin tehdidi olan bu ortak kaygı,

Güneydoğu Asya'nın güvenliğine yeni ve daha verimli bir yaklaşımın temelini teşkil ediyordu. (Kahin 1964, 266-267)

Manila zirvesinde (30 Temmuz-5 Ağustos 1963), üç güneydoğu Asya lideri, üç belge imzaladı: 31 Temmuz 1963 tarihli Manila Anlaşması, Ortak Açıklama ve Maphilindo'yu başlatan beş maddelik Manila Beyanı (Parpan 1988, 9). Filipin çabaları, Manila'daki bakanlık altı, bakanlık ve zirve seviyelerinde üçlü konferanslarla sonuçlandı. Macapagal, görüşmeleri ve Maphilindo'yu bölgesel düşmanlıkların etkisiz hale getirilmesi için bir araç olarak görüyor ve Filipinler'e takımadalarda yeni bir siyasi düzenin mimarı rolü yüklüyordu. Macapagal'a göre bu yeni düzenleme, bölgesel güvenlik sorunlarını da çözebilirdi. Manila'nın prestijini arttırmanın yanı sıra, Sabah da dâhil olmak üzere bölgesel olaylarda önemli bir Filipin sesi olacaktı (Ott 1972).

Filipinliler, Manila konferansını diplomatik bir zafer olarak görmüştür. Bunun sebebi, Filipinler için hayati öneme sahip sorunları çözdüğü için değil, Asya sorunlarına Asyalı çözümler üretme yeteneğine sahip olduklarını kanıtladıkları içindi. Basın gururla Filipinler'in, uzun süre sömürge yönetimi ile ayrılan üç devletin Malay birliğini kazandığını, böylece Filipinler tarihinde tüm Malayların tek bir çatı altında birleşmeleri için mücadele etmiş olan Rizal¹⁴ ve Vinzons¹⁵'un hayallerini gerçekleştirdiğini duyuruyordu. Ayrıca, yeni bir diplomasi biçiminin geliştirildiğinden de bahsediliyordu. Bu yeni oluşum, *Mushwarah* olarak adlandırıldı ve esasen de işe yaradı. Bir fikir birliğine varmanın mümkün olduğu konusunda bir masa etrafında bir araya gelinebildi. Uyumunu korumak için, farklılıklar göz ardı edildi (Noble 1973, 565).

Filipin basını, Magapal'ın stratejisini destekledi. Maphilindo'nun yanı sıra Sabah iddiasını da desteklediler ve bunu bağımsız bir dış politika olarak değerlendirdiler. Ulusal ihtiyaç ve hedeflerini tanımlamaksızın, ulusal onurun korunmasını ve ulusal imajın tanıtımının yapılmasını teşvik ettiler. Malaya Başbakanı ile Sukarno arasında ve ardından Filipinler'de gerçekleşen Dışişleri Bakanları toplantısındaki bariz uzlaşmanın ardından Dışişleri Bakanları, bölgesel uyum için beklentiler konusunda daha umutlu hale geldi. İkinci toplantıda, Başkan Macapagal tarafından tasarlanan ve Endonezya Dışişleri Bakanı Dr. Subandrio tarafından isimlendirilen *Maphilindo* bölgesel birleşme olasılığını ortaya çıkardı ve Malezya'nın kabulünü kolaylaştıracağı beklentisinde olan Tunku Abdurrahman tarafından memnuniyetle kabul edildi. Bakanlar konferansının ortak tebliğinde, üç başkan, Başkan Macapagal'ın Malay kökenli bir uluslar konfederasyonu kurma fikrini somutlaştıran Filipin önerisini inceledi ve fikirlerini ülkelerini bir araya getirmenin bir aracı olarak görmeyi kabul etti. Ayrıca üç ülkenin, bölgenin komünist yıkımdan kaynaklanabilecek istikrar ve güvenlik zafiyetine karşı böl-

¹⁴ Filipinli bağımsızlık mücadelesinin öncüsüdür.

¹⁵ Filipinli politikacı ve II. Dünya Savaşı sırasında Japon işgalci kuvvetlerine karşı Filipin silahlı direnişin lideriydi.

geyi koruma için birincil sorumluluk duygusunu paylaşma konusunda ortak bir fikre sahip olduğu belirtildi (Leifer 1964, 158).

Filipinler, Kuzey Borneo'da olan hak iddialarına rağmen, Endonezya ile Malaya arasında arabuluculuk rolünü oynuyor gibi görünüyordu. Bu birlik bir savunma paktı olmayacak, ancak yakın uyum içinde birlikte çalışan, ama egemenliklerinin hiçbir bölümünü teslim etmeden çalışan Malay kökenli üç ulustan oluşan bir birlik olacaktı. (Milne 1964, 695) Manila'daki zirve konferansında bu malay birliği fikri vaftiz edildi. Bununla birlikte, Maphilindo'nun esas yapısı veya işlevleri hakkında çok az şey söylendi (Wurfel 1964, 704-705).

Üç deniz ülkesinin dışişleri bakanları tarafından, Başkan Macapagal'ın sık ve düzenli danışma için tasarladığı bir sistem ve meclis yani *Mushwarah* önerisi desteklenmişti. Müzakereler, Sokarno ve Malaya Federasyonu Başbakanı Tunku Abdul Rahman ile Filipinler Başkanı Macapagal arasında yapılan çeşitli toplantılarda yürürlükte olan dostluk ruhuna uygun olarak samimi bir atmosferde yapıldı. Bu Bakanlar Konferansında, bölge ülkelerinin ortak geleceklerini belirleme çabalarında daha yakın bir iş birliğine ulaşmak için bir araya gelindiği belirtildi. (A. M. Taylor 1964) Her ülkenin kendi Maphilindo işleri için bir Ulusal Sekretarya kuracağı konusunda uzlaşmaya varıldı. Maphilindo, ulusal egemenliğin teslimi için değil, fikir birliği için yakın ilişki çağrısında bulunuyordu. Kurucu üye olarak Malezya değil Malaya ile kurulduğundan dolayı, Maphilindo'nun verimsiz mi olacağı veya nihayetinde bir tür bölgesel siyasi varlık haline gelip gelmeyeceği pek anlaşılammaktaydı. Bu arada, kuruluşundan itibaren, Endonezya liderliğinin Maphilindo'nun oluşumundaki yadsınamaz rolü aşıkârdır.

Ocak ayında Endonezya devlet başkanı Sukarno ve Filipinler devlet başkanı Macapagal, Asyalıların sorunlarına Asya'da çözüm geliştirmede son derece etkili bir araç olarak gördükleri Maphilindo'ya olan inançlarını belirten ortak bir bildiri yayımlamışlardı. Onlara göre, bölgesel sorunlara adil çözümler sağlamak için gerçekçi politikaların güçlendirilmesi gerekiyordu. Bölgesel güvenlik ve ekonomik iş birliğini teşvik etmenin yanı sıra Malezya'nın oluşumundan kaynaklanan sorunlar da dâhil olmak üzere bölgesel konuların çözüme kavuşturulacağı yegâne adres olarak Maphilindo gösteriliyordu.

Sukarno, Maphilindo'nun "Asyalılar için Asya" doktrinini ve bölgesel sorunların çözümünde bir araç olarak kullanılmasının rolünü ve önemini vurgulamıştı. Sukarno, Maphilindo'nun bir konfederasyon olma noktasına getirilip kurumsallaştırılmayacağını sıklıkla belirtiyordu. Bu şekilde Sukarno'nun müstakbel bir Malay federasyonunu engelleme konusunda hareket ettiği konusunda şüphe yok gibi görünüyordu. Bununla alakalı Sukarno, daha büyük olabilmek için, Maphilindo uluslarının birleşerek bir araya gelmesi zorunluluğunu vurgulamaktaydı. Maphilindo ile ilgili diğer ifadeleri de incelendiğinde, Sukarno'nun, deniz devletlerini oluşturan üç Malay kökenli ulusun bölgesel, koordine edilmiş siyasi,

askeri ve ekonomik politikalarıyla birlikte, Güneydoğu Asya bölgesinde bir grubun savunuculuğunu iddia ettiği sonucuna varılabilir (Chandra 2004). Böyle bir organizasyonun, mevcut ikilemleri çözme konusunda Sukarno'ya nasıl yardımcı olabileceği de şüphelidir. Zira Maphilindo, öncesinde tesis edilen ASA'nın o zamana kadar başarısız olduğu aynı bölgede ekonomik düzeyde, ASA'nın yerine geçebilecek bir şekilde ve Asya ortak pazarını oluşturabilecek bir kurum olarak düşünülmüştü. Yine, ekonomi politikalarına bakıldığında, üç deniz ülkesi, özellikle Malaya ve Endonezya'nın dünyanın en büyük üreticileri olduğu doğal kauçuk gibi kilit bir maddeye ilişkin olarak, dünyadaki fiyatların dengelenmesi konusunda daha büyük pazarlık gücüne sahip olabileceklerdi (A. M. Taylor 1964).

Görüldüğü üzere bu bölge, ekonomik faktörlerle yakından ilgili olan bir birliğin jeopolitik sonuçlarından etkilenmektedir. Bununla birlikte, Malezya ve Endonezya'nın ekonomik koşulları arasındaki o dönem mevcut olan eşitsizlik, takımadalar içinde zaten kritik bir seviyeye ulaşmıştı. Bu son derece kritiktir; zira daha büyük bir sıkıntı halinde, memnuniyetsiz ada sakinleri için gidecek bir yer de yoktu. Maphilindo'nun öncelikle Çin karşıtı bir araç olarak kullanılmak üzere öne sürüldüğü belirtilebilir. Bununla birlikte, bölgesel olarak yapılandırılmış bir Malay nüfusunun ezici bir çoğunluğu oluşturacağı kadar, dağınık Çin yerleşim bölgeleri de her zaman demografik olarak zayıf ve politik olarak savunmasız kalacaktı. Bu nedenle bu iddia pek de sağlam görülmemektedir veya sadece yan sebeplerinden biri olabilir.

Tabii ki, bölgesel güvenlik güçleri, kıta bütünlüğü açısından Güneydoğu Asya'da Çin'in genişlemeci tehdidini azaltmak veya bertaraf etmek için stratejik politikalar geliştirecekti. Bununla birlikte, Sukarno, bölgesel birlik tanımının, bölge halklarının bir araya getirilmesinde temel dinamiği sağlamada *Pan-Malayizm* üzerine ırki esaslara dayalı bir politika tesis etmek istemiştir. Bu yaklaşımı destekleyen politikalar geliştirirken de Filipinler'in ve Malaya'nın batı yanlısı politik eğilimlerine karşı koymak amacıyla Endonezya'nın bölgesel gücünü ve ağırlığını kullanması ve bölgeyi fikirsiz olarak etkisiz hale getirmesi, bu sayede ortak paydada birleşerek büyük bir güç haline gelebilmek mümkün olabilirdi. Böyle bir hareketin temel mantığı ise Sukarno'nun otoriteyi merkezileştirme gayreti olarak değerlendirilebilir. Sukarno belli başlı yürütme organları tasarlayarak Malay dünyasının politik etkinliğini en üst düzeye çıkarma düşüncesini tatbik etmeye çalışmıştır. Bunu yapmak için de, sadece siyasi ve ekonomik planlamaları uygulamakla yetinmeyip bu konuda güvenlik güçlerini de yönlendirmeyi becerebilmiştir. Bu şekilde birlik teşekkül ettiğinde Cakarta üzerine düşen liderlik rolünü kullanabilirdi. Bu varsayım, Sukarno'nun genişlemeci dış politikasına da dayanmaktaydı. Filipinler'in böyle bir planı bütünüyle kabul edip etmeyeceğinden şüphelenilebilir, ancak kendi liderleri en azından bölgesel odaklı bir grupla yakınlaşmaya istekli olduklarını belirtmişti. Tabii ki Maphilindo'yu düşünen

Sukarno değil, Macapagal idi. Kuşkusuz, böyle bir düzenlemede esas kaybeden Malaya ve müstakbeldeki Malezya Federasyonu olacaktır. Fakat daha sonra Sukarno'nun Malezya'yı ezmeye niyetli olduğu ortaya çıkacaktır.

Daha önce belirttiğimiz gibi, kurulacak Malezya federasyonunda, etnik oranlar çok hassas bir şekilde dengelenmişti. Tunku Abdurrahman'ın planına göre Malaya'nın Malezya'ya dönüşebilmesi için Sarawak ve Sabah'ın dâhil edilmesi gerekiyordu. Federasyon, onları Endonezya'ya karşı kaybederse, Birleşik Malaya ve Singapur'daki Malay-Çin oranı, Malezya'da yaşayan Malayları azınlığa düşüren ve mevcut hegemonyalarını kısa süre içerisinde yıkacak bir durum meydana getirecekti. Belki de Sukarno'nun, Sabah ve Sarawak'ı elde etmeye çalışma nedenlerinden biri de bu olabilir. Yarımada'daki Malaya, güneyde Singapur'dan Çinli dinamizmi ve kuzeyde Çin'in genişlemesi ile tehdit altındayken, Maphilindo şemsiyesi altında kurumsallaşmış bir ortaklık altında Sabah ve Sarawak konusunda daha kolay ikna edilebilecekti. Bölgesel dengeyi oluşturmak için, kurumsallaşmış bir Maphilindo son derece etkili olabilirdi. Bu, Sukarno'nun düşündüğü bir Maphilindo idi. Ne de olsa, Endonezya zaten dünyanın beşinci en büyük ülkesiydi ve Cakarta nihayetinde, o dönemdeki nüfus artış hızıyla ilerleyen otuz yıl içinde veya daha az sürede iki katına çıkacak olan nüfusu için yer araması gerekiyordu.

6. ABD Algısı

Maphilindo, bölgedeki komünist yıkılma tehdidinde ve Malezya sorununa karşı Manila'da Endonezya, Filipinler ve Malaya arasında, üçü de esas olarak benzer bir dil, ırk ve kültüre sahip olan bu devletler arasında iki farklı toplantı yapılması ile ortaya çıktı. Ağustos ayındaki konferansta, üç devletin başkanları serbest bir teşkilat olan Maphilindo'yu kurarak, siyasi ve ekonomik ilişkiler ve güvenliklerine yönelik tehditler konusunda istişareler amacıyla düzenli olarak ve sık sık toplanmaya karar verdiler. Maphilindo anlaşmasının bir yönü ABD-İngiliz endişesini de uyandırdı. Endonezya taleplerine göre, üç ülke kendi topraklarındaki Amerikan ve İngiliz üslerini geçici olarak görmeyi ve yabancı askeri tesislerin varlığının daha fazla uzatılmaması hakkında karara vardılar. Ayrıca, büyük güçlerin herhangi birinin özel çıkarlarına hizmet etmek amacıyla olan toplu savunma düzenlemelerine (SEATO) katılım sağlanmasından bilhassa kaçınmayı kararlaştırdılar (Association 1964, 67).

Maphilindo, yabancı askeri üslere yönelik tepki gösterdiği gibi, İngiliz ve ABD karşıtı bir bakış açısına da sahipti. Bu tepkiler, İngiltere'nin birliğin ilerlemesine katkıda bulunmamasına sebep oldu. Başlangıçta Amerikalılar, Maphilindo'nun Çin karşıtı ya da İngiliz karşıtı yönlerine değil, örgütün üç ülke arasındaki iş birliği potansiyeline odaklandılar. Amerikan görüşü, Maphilindo'yu olumlu bir şekilde "cesaretlendirici bir gelişme" ve "üç ülkenin ortak çıkarlarını

teşvik etmek için birlikte çalışma isteğinin hoş bir göstergesi” olarak görüyordu. ABD’li politikacılar, Maphilindo’nun içerdiği özgüven unsurunu beğendiler ve Asya sorunlarının çözümü için Asya’ya bir çerçeve sağladığına inanmışlardır. Örgütün çatışma çözme potansiyelini gördüler ve böylece bir "Asya çözümüne" atıfta bulunarak tekrar Maphilindo aracılığıyla anlaşmayı teşvik ettiler. Ancak daha sonra, Amerikan yetkilileri, örgütün Çin ve batı karşıtı güçlü önyargıları nedeniyle, anlaşmaya olan desteklerini de sonlandırmışlardır (Sodhy 1988, 117).

7. “Malezya’yı Ez” Politikası

Endonezya’nın Sukarno idaresi altında bölgesel vizyonu ilke olarak değişmedi. (Emmers 2005, 650) Maphilindo, Endonezya’nın Sukarno rejimi altında Malaya’ya karşı çatışma politikası yürütmeye başlamasından hemen sonra çözüldü. (Kintanar 1985, 1) 1964 yılının başında iki ay boyunca, Malezya’nın Maphilindo komşusu olan Endonezya ile ilişkileri, bölgesel üst düzey toplantılarda tartışma ve müzakerelerin odak noktası haline gelmişti. (Starnier 1965, 114) Maphilindo üç malay kökenli devleti sonsuza dek birbirine bağlama amacındaydı. Ancak tüm bu adımlar, Eylül 1963’ün ortalarında Malezya’nın fırtınalı doğumundan sağ çıkamadı. (Lyon 1964, 539)

Endonezya’nın Maphilindo’dan tam olarak ne beklediği, istişare anlaşmasını kabul etmenin kazandırdıklarından farklı olarak, pek de net görünmemektedir. Endonezya kısmen Batılı güdülerinden şüphelendikleri için SEATO’ya karşı çıktı, ancak aynı zamanda ASA’ya katılmayarak kendi politikalarıyla çelişmiştir. 5 Ağustos Manila Ortak Beyanı, Endonezya Devlet Başkanı Sukarno için bir çeşit kazanç gibi görünen Filipinler’deki Amerikan üslerinin ve Malaya’daki Britanya üslerinin “geçici doğasını” vurguladı. Fakat sonradan Sarawak ve Sabah’da yapılan BM anketi, Endonezya’nın istediği gibi Malezya’nın oluşumunu sadece iki hafta boyunca geciktirebildi. (Butwell 1964, 944) Bu şekilde 1963–66 yıllarında Endonezya’nın Malezya’nın teşekkülüne karşı çıkmasından kaynaklanan şiddetli çatışmalar başladı. Malezya’nın teşekkülü, Malaya (şu anda ki Batı Malezya), Singapur, İngiliz Kuzey Borneo ve Sarawak’ın (şimdiki doğu Malezya olarak bilinen bölge) Eylül 1963’te federasyon olarak birleşmeleriydi. (Mackie 1974, 36) Çatışma, Endonezya ile Doğu Malezya arasında Borneo adasındaki sınır bölgesinde meydana gelen eylemlerle meydana çıkmış, açıktan ilan edilmemiş bir savaştı. Çatışma, alçak seviyeli saldırı taktikleri içerisinde yer alan kısıtlanmış ve izole edilmiş kara savaşı olarak karakterize edilebilir.

Çatışmalar genellikle sınırın her iki tarafında küçük çapta operasyonlar olarak gerçekleştirildi (Mackie 1974). Endonezya’nın kuzey Borneo’ya sızma harekâtı, kurulma aşamasında olan Malezya devletinin oluşumunu engellemek amacıyla olan Endonezya etnik ve dini farklılıklardan faydalanarak Sabah ve Sarawak ile Malaya ve Singapur’u karşı karşıya getirmek istemiştir. Borneo’nun

tropikal ormanlık alanı ve Malezya-Endonezya sınırı boyunca uzanan yolların eksikliği hem Endonezya hem de İngiliz birliklerini uzun yürüyüş devriyeleri yapmaya zorladı. Her iki taraf da hafif piyade operasyonlarına ve hava taşımacılığına güveniyordu, ancak İngiliz kuvvetleri daha iyi helikopter konuşlandırması ve üslerine destek sağlamanın avantajlarından yararlandı. Nehirler ayrıca bir taşıma ve sızma yolu olarak da kullanılmıştı. Çatışmalar öncelikle karada yapılmasına rağmen, hava kuvvetleri hayati bir destek rolü üstlenmiş ve deniz kuvvetleri kıyı şeridinin güvenliğini sağlamıştır. Çatışmalara, Malezya, Avustralya ve Yeni Zelanda kuvvetleri katkıda bulunsalar da İngilizler savunmayı büyük oranda sağladı (Dennis ve Grey 1996, 25). Borneo’da yapılan ilk saldırılar, Endonezya Ordusu tarafından eğitilen yerel gönüllülere dayanıyordu. Zaman geçtikçe sızma girişimleri, Endonezya kuvvetlerinden daha büyük bileşenlerin eklenmesiyle daha organize bir hal aldı. Endonezya’nın büyümekte olan sızma harekâtını caydırmak ve engellemek için İngilizler 1964 yılında, gizli operasyonlarını Claret Operasyonu kod adı altında Borneo adasındaki Endonezya bölgesi olan Kalimantan’da başlattı. Sukarno’nun 1964’ü tehlikeli yıl ilan etmesiyle aynı zamanda, Endonezya 17 Ağustos 1964’te Batı Malezya’ya geniş bir operasyon başlattı. (Edwards ve Pemberton 1992, 306) Tüm bu şiddet olayları ile bölgesel çatışmaların yoğunluğu Endonezya’daki 30 Eylül 1965 darbe teşebbüsü ve Suharto’nun Sukarno’yu devirerek iktidara gelmesinin ardından azalmaya başladı. Endonezya ile Malezya arasındaki barış müzakereleri Mayıs 1966’da başladı ve Endonezya’nın Malezya’yı resmen tanıdığı 11 Ağustos 1966’da nihai bir barış anlaşmasının imzalanması ile sonuçlandı (Dennis ve Grey 1996, 318) Bu sayede hızlı bir şekilde başlayan Maphilindo süreci siyaset sahnesinden çekilmiş oldu.

Sonuç ve Değerlendirme

1960’larda, Asya-Pasifik’te bölgesel güvenlik diyalogu geliştirme adına çok az sayıda kanal vardı. Zaman içinde daha önemli Asya-Pasifik bölgesel güvenlik teşkilatları oluşturmak amacıyla olan girişimler de görülmüştü. İlk olarak, Malezya’nın kurulmasına Endonezya’nın ve Filipinler’in muhalefet etmesinin önemli bir nedeni, Malezya’nın dünyanın en büyük denizaşırı Çinli nüfusa sahip olmasının politik potansiyelinden kaynaklanan korkuydu. Bölgesel ortak tarih ortaya çıkarılması konusunda millî söylemlerin sürdürülmesi girişimi, bu üç ülkeyi ortak arka planlarından dolayı birleştirmiş ve bu söylem 1960’ların bölgesel siyasetinde ortaya çıkmış olan Maphilindo’ya sebep olmuştu. Maphilindo, kendi iç politikasında uzlaşmadığı zaman Endonezya, Malezya’nın varlığına itiraz etti ve çatışma politikası altında Maphilindo çok fazla gelişme gösteremedi. Malaya, ümit edilen ortak bir danışma organı olabilecek bir Maphilindo’nun üç ülkenin de birliğine yol açabilecek bir potansiyele sahip olabileceğini düşünüyordu. Ancak çatışma, siyasi bakış açısındaki mevcut temel fark olan, Malaya ile

Batı'ya güvenen Filipinler ve görünüşte güvenmeyen Endonezya'nın arasında gerçekten etkili bir iş birliği yapma olasılığına zarar vermiştir. Yine de, farklılıklarına rağmen, üç gücün politik düşüncesinin arkasında safi bir Malay akrabalık duygusuna dayanan belirsiz bir birlik fikri bulunmaktaydı. Maphilindo büyük ölçüde efsaneye dayanıyordu. Malay kanı vurgusu, Manila konferansı öncesi ve sonrasında özel bir bağlayıcılığa sahip olmadığı hızlıca anlaşılmıştır. Bununla birlikte üç devlet, kendi nüfus yapıları içerisinde önemli oranda Malay dışı unsurlara sahipti. Filipinler, bölgesel meselelerin daha büyük bir Malay konfederasyonu oluşumu altında ve Maphilindo'nun şekillenmesi ile çözüme ulaşması yönünde çok çalıştı. Ayrıca Maphilindo, Komünist Çin'e karşı sersemletici bir birlik olarak da algılanmıştır. Ancak bu durum anlaşmada siyasi bir madde olarak asla belirtilmemiştir. Bununla birlikte Filipinliler, Borneo'daki hâkimiyet talepleri ve diğer problemleri çözmek için zayıf olmasına rağmen Maphilindo'yu kullanmaya çalışmıştır. Endonezya politik duruşuna karşı Filipin toleransı, Maphilindo'nun kendi içinde uygulanabilir bir hedefi temsil ettiği inancından kaynaklanmaktaydı.

Maphilindo, ihtilafları ele almak ve çözmek için yetersiz olduğunu hızlıca kanıtladı. Böylece birlik üyeleri arasındaki şiddetli devletlerarası çatışmaları önlemek için kullanılamayacağını gösterdi. Maphilindo, tüm üyelerini içeren ihtilaflarla felç oldu ve birlik faaliyetlerine kısmen devam etse bile, Malezya ile Endonezya arasındaki ihtilaf ve çatışma nedeniyle birlikte politika geliştirme kabiliyeti imkânsız hale geldi (Ryu 2015). Bu birlik, acemiliği ve eksiklikleri ile birlikte, bölgesel iş birliği ve çatışma engelleme için bir araç olarak, daha geniş ve daha verimli bir bölgesel birliğe ihtiyaç olduğunu açıkça göstermiştir.

ASA ve Maphilindo gibi bölgeselcilik konusundaki girişimler, iletişim kanallarının yetersizliği nedeniyle de başarısız olmuştur. Çözülemeyen tarihsel ve bölgesel meseleler, Güneydoğu Asya'nın yeni kurulan egemen devletleri arasındaki iş birliğinin artmasına engel olarak belirlemiştir. Maphilindo'nun asıl önemi, bölgeselcilik kavramına güneydoğu Asya'da yaptığı yadsınamaz katkıdır. Maphilindo devletleri farklılıkları görmezden gelerek, birlik için bir araya gelme fikrinin güneydoğu Asya'daki somut örneklerinden birisi haline gelmiştir. Bölge ülkeleri ASEAN'a ulaşana kadar ASA ve Maphilindo, bölgede ortaya çıkmış iptidai teşkilatlar olarak değerlendirilebilir. Bu iki teşkilat dönemin şartlarına ayak uyduramamış, kendisini dönüştürememiş ve gelişme kaydedememiştir.

Anlaşılabileceği üzere bölgede ciddi siyasi prensiplere dayandırılmış bir teşkilat ihtiyacı vardı. Bu durum, bölgesel girişimlerde kendini göstermiş, ancak politik amaçlardaki farklılıklar kurulan teşkilatların son derece kısa ömürlü olmasına sebebiyet vermiştir. Bölge devletlerinin bağımsızlıklarını kazandıktan sonra, bölgesel manada teşkilatlanmaya çalışmaları altındaki temel nedenin, tecrübe ettikleri sömürge idarelerine geri dönme korkusundan kaynaklandığı düşünülebilir. Ancak gerekli şartların sağlanamaması veya bir birlik çatısı altında bir araya ge-

lecek olan devletlerin politik beklentilerindeki farklılıklar, ASA'da olduğu gibi Maphilindo'nun da hızlı bir şekilde sonlanmasına ve bölgesel kargaşa ortamının tekrar oluşmasına sebep olmuştur.

Kaynakça

- Association, Foreign Policy. «INDONESIA — Guided or misguided democracy?» *Foreign Policy Association*, 1964: 60-70.
- Brown, Colin. *A short history of Indonesia : the unlikely nation?* NSW, Australia: Allen & Unwin, 2003.
- Butwell, Richard. «Malaysia and Its Impact on the International Relations of Southeast Asia.» *Asian Survey* (University of California Press) Vol. 4, No. 7 (1964): 940-946.
- Chandra, Alexander C. «Indonesia's Non-State Actors in ASEAN: A New Regionalism Agenda for Southeast Asia?» *Contemporary Southeast Asia* Vol. 26, No. 1 (2004): 155-174.
- Darby, Phillip. «Stability Mechanisms in South-East Asia: I. Prospects for Regionalism.» *International Affairs* Vol. 49, No.1 (1973): 23-34.
- Dennis, Peter, ve Jeffrey Grey. *Emergency and Confrontation: Australian Military Operations in Malaya and Borneo 1950–1966*. St Leonards: Allen and Unwin Pub., 1996.
- Edwards, Peter, ve Gregory Pemberton. *Crises & Commitments: The Politics and Diplomacy of Australia's Involvement in Southeast Asian Conflicts 1948–1965*. Cilt Volume One. St Leonards: Allen and Unwin Pub. , 1992.
- Emmers, Ralf. «Regional Hegemonies and the Exercise of Power in Southeast Asia: A Study of Indonesia and Vietnam.» *Asian Survey* Vol. 45, No. 4 (2005): 645-665.
- Göksoy, İsmail Hakkı. *Endonezya'da İslam ve Hollanda Sömürgeciliği*. Ankara: Türk Diyanet Vakfı, 1995c.
- . «Filipinler.» Cilt 13. İstanbul: TDV İslam Ansiklopedisi, 1996a. 84-86.
- . *İslam'ın Güneydoğu Asya'ya Girişi ve Yayılışı*. İstanbul: Beyan Yayınları, 1998b.
- . «Malezya.» TDV İslâm Ansiklopedisi, 2003d.
- Ganesan, N. «Rethinking ASEAN as a Security Community in Southeast Asia.» *Asian Affairs: An American Review* Vol. 21, No. 4 (1995): 210-226.
- Gordon, Bernard K. «The Potential for Indonesian Expansionism.» *Pacific Affairs* Vol. 36, No. 4 (1963): 378-393.
- Guerrero, Amado. *Filipinlerde Halk Savaşı ve Toprak Devrimi*. Çeviren Aziz Balçık. İstanbul: Kava Yayınları, 1977.
- Hooker, Virginia Matheson. *Short History of Malaysia : linking east and west*. Sidney: Allen & Unwin, 2003.

- Jacobini, H. B. «Fundamentals of Philippine Policy toward Malaysia.» *Asian Survey* (University of California Press) Vol. 4, No. 11 (1964): 1144-1151.
- Jones, Matthew. *Conflict and Confrontation in South East Asia, 1961–1965, Britain, the United States and the Creation of Malaysia*. New York: Cambridge University Press, 2002.
- Kahin, George McTurnan. «Malaysia and Indonesia.» *Pacific Affairs* (University of British Columbia) Vol. 37, No. 3 (1964): 253-270.
- Katsumata, Hiro. «Reconstruction of Diplomatic Norms in Southeast Asia: The Case for Strict Adherence to the “ASEAN Way”.» *Contemporary Southeast Asia* Vol. 25, No. 1 (2003): 104-121.
- Khalid, M. B. «Whither Maphilindo Mushwara?» *Pakistan Horizon* Vol. 18, No. 2 (1965): 144-163.
- Kintanar, Jr. Agustin. «Long-Term Perspectives of ASEAN.» *ASEAN Economic Bulletin* (ISEAS - Yusof Ishak Institute) Vol. 2, No. 1 (1985): 1-12.
- Leifer, Michael. «Anglo-American Differences over Malaysia.» *The World Today* Vol. 20, No. 4 (1964): 156-167.
- Lyon, Peter. «The Foreign Policy of the Philippines: Continuity and Change.» *The World Today* (Royal Institute of International Affairs) Vol. 20, No. 12 (1964): 533-541.
- Mackie, J.A.C. *Konfrontasi: The Indonesia-Malaysia Dispute 1963–1966*. Kuala Lumpur: Oxford University Press, 1974.
- Majul, C. Edib. *Filipinlerde Çağdaş İslami Hareketler*. Çeviren Levent Balkan. İstanbul: Şafak Yayınları, 1992.
- Malaysia Mission*. United Nations, United Nations Review, 1963, Vol. 10. No. 9. pp. 11-15.
- Milne, R. S. «Malaysia.» *Asian Survey* (University of California Press) Vol. 4, No. 2, A Survey of Asia in 1963: Part II (1964): 695-701.
- Mohamad, Mahathir. *Evdeki Doktor Malezya Başbakanı Tun Dr. Mahathir Muhammed Siyasi ve Sosyal Hatıraları*. Çeviren Okhan Gündüz. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2014.
- Nadeau, Kathleen. *The history of the Philippines*. Westport: Greenwood Press, 2008.
- Noble, Lela Garner. «The National Interest and the National Image: Philippine Policy in Asia.» *Asian Survey* (University of California Press) Vol. 13 (6) (1973): 560-576.
- Ooi, Keat Gin. *Historical dictionary of Malaysia*. Maryland: Scarecrow Press, 2009.
- Ott, Marvin C. «Mediation as a Method of Conflict Resolution: Two Cases.» *International Organization* (University of Wisconsin Press) Vol. 26, No. 4 (1972): 595-618.
- Parpan, Alfredo G. «The Philippine Claim on North Borneo: Another Look.»

- Philippine Studies* (Ateneo de Manila University) Vol. 36, No. 1 (1988): 3-15.
- Ricklefs, M. C. *A History of Modern Indonesia since c.1200*. London: Palgrave, 2001.
- Rose, Mavis. *Indonesia Free: A Political Biography of Mohammad Hatta*. Singapore: Equinox Publishing, 2010.
- Rose, Saul. «Asian Nationalism-The Second Stage.» *Royal Institute of International Affairs* Vol. 43, No.2 (1967): 282-292.
- Ryu, Yongwook. «Key Intra-ASEAN Bilateral Relationships: Opportunities and Challenges.» *Indonesia's Ascent, Power, Leadership, and the Regional Order* içinde, yazan Christopher B. Roberts, Ahmad D. Habir ve Leonard C. Sebastian, 244-263. London: Palgrave Macmillan, 2015.
- Sodhy, Pamela. «Malaysian-American Relations during Indonesia's Confrontation against Malaysia, 1963-66.» *Journal of Southeast Asian Studies* (Cambridge University Press on behalf of Department of History, National University of Singapore) Vol. 19, No. 1 (1988): 111-136.
- Starner, Frances L. «Malaysia's First Year.» *Asian Survey* (University of California Press) Vol. 5, No. 2, A Survey of Asia in 1964: Part II (1965): 113-119.
- Stuchen, Philip. «Industrial Prospects for Malaysia.» *Queen's Quarterly* Vol. LXX, No. 3 (1963): 314-325.
- Taylor, A. M. «Malaysia, Indonesia - and Maphilindo.» 1964: 155-171.
- Taylor, Alastair. «Sukarno: First United Nations Drop-Out.» *International Journal* (Sage Publications, Ltd. On behalf of the Canadian International Council) Vol. 20, No. 2 (1965): 206-213.
- «The Canberra Times.» *Manila Summit Talks Doubted Indonesia opposes Malaysia proposal!* Canberra, 12 07 1963.
- Thompson, Sue. «The Western powers and the development of regional cooperation in Southeast Asia: the international dimension, 1945-67.» *Peace, Security & Global Change*, 2011: 75-88.
- Timor, Ayşe Nur. *Güneydoğu Asya - Özellikler, Ülkeler*. İstanbul: Çantay Kitapevi, 2002.
- Vellut, J. L. «The Philippines and the Malaysia Issue.» *The Australian Quarterly* (Australian Institute of Policy and Science) Vol. 36, No. 1 (1964): 31-40.
- Vickers, Adrian. *Komünistlerden İslamcılara, Bir 20. Yüzyıl Tarihi: Endonezya*. Çeviren Attila Tuygan. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2013.
- White, Nicholas J. *British Business in Postcolonial Malaysia, 1957-70. 'Neo-colonialism' or 'disengagement'?* New York: Routledge Curzon, 2004.
- Wurfel, David. «A Changing Philippines.» *Asian Survey* (University of California Press) Vol. 4, No. 2, A Survey of Asia in 1963: Part II (1964): 702-710.